

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ

ПАТРИАРХ БОТАНІЧНОЇ НАУКИ: до 120-річчя від дня народження академіка Д.К. ЗЕРОВА

У вересневі дні 2015 року наукова громада України відзначила 120-річчя від дня народження нашого земляка – відомого вченого: ботаніка, бріолога, болотознавця, академіка АН України, заслуженого діяча науки України, двічі лауреата Державної премії у галузі науки і техніки – Дмитра Костьовича Зерова.

Д.К. Зеров народився 8 (20) вересня 1895 р. в м. Зіньків Полтавської області в сім'ї учителя Зерова Костянтина Іраклійовича та домогосподарки Марії Яківни (дівоче прізвище – Яресько). Після закінчення початкової школи Дмитро Костьович продовжив навчання в Охтирській гімназії, яку закінчив у 1914 році і розпочав здобувати вищу освіту у Київському університеті. Вже під час навчання проявляються його здібності до наукової діяльності. У травні 1921 року Д.К. Зеров був призначений науковим співробітником Комісії по вивченню спорових рослин, а згодом (осінь 1921 р.) – Ботанічного кабінету. У 1922 році закінчив Київський університет і відразу ж розпочав викладацьку діяльність.

У 1931 році Дмитро Костьович затверджений на посаді старшого наукового співробітника та завідувача відділу бріології Інституту ботаніки АН УРСР, а з 1933 по 1957 роки очолює кафедру нижчих рослин у Київському університеті. Сучасники Зерова, колишні студенти, колеги дуже любили і поважали Дмитра Костьовича як високоосвіченого, інтелігентного, ерудованого викладача і між собою звали його «наше ясне сонечко». З особливою теплотою згадують вони польові практики у Канівському заповіднику, відзначають не тільки високий професіоналізм вченого, а й його людяність, доброту, вміння передати знання. Його заняття та екскурсії були надзвичайно цікавими, доступними, зрозумілими, захоплюючими.

15 січня 1936 року Д.К. Зеров отримав учене звання професора, а 20 червня 1937 року успішно захистив докторську дисертацію на тему «Болота УРСР. Рослинність

і стратиграфія». 1939 року Дмитра Костьовича обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а 30 червня 1948 року – академіком АН УРСР (спеціальність – ботаніка).

У 1946-1963 роках Д.К. Зеров керував Інститутом ботаніки АН УРСР. Від 1960 року дослідник очолював спорово-пилкову лабораторію, а від травня 1963 року – відділ історії флори та палеоботаніки в Інституті ботаніки АН УРСР. Помер Д.К. Зеров 20 грудня 1971 року в Києві, похований на Байковому кладовищі.

Дмитро Костьович Зеров залишив свій науковий спадок у цілій низці біологічних наук. Це бріологія, палінологія, болотознавство, філогенія та ін. Його понад 160 праць, в тому числі сім монографій, є значним вкладом у науку, затребуваним і сьогодні. Дмитро Костьович Зеров є фундатором і засновником низки наукових шкіл в Україні: болотознавства, бріології, палінології. Основою розвитку болотознавства в Україні є праця Д.К. Зерова «Болота України. Рослинність і стратиграфія» (1938). Свого наукового значення вона не втратила і до сьогодні.

У галузі палеоботаніки, палінології Д.К. Зеров вперше в Україні використав спорово-пилковий палеоботанічний метод. На основі його застосування вчений вперше уклав детальну стратиграфічну схему четвертинних відкладів України та реконструював стан рослинного покриву цього періоду.

Маючи глибокі, ґрунтовні, всебічні наукові знання та високу ерудицію, Дмитро Костьович досяг значних успіхів у галузі філогенії рослинного світу. Його теоретичні розробки лягли в основу монографії «Очерк филогении бессосудистых растений» (1972), яка побачила світ уже після смерті вченого. У роботі автор прийняв новий для науки на той час принцип поділу органічного світу на царства, розкрив філогенетичні зв'язки між різними групами водоростей, мохоподібних та грибів.

Для нас, українських бріологів, Д.К. Зеров є провідним фахівцем, взірцем вченого, який, маючи широкий науковий потенціал, віддавав свою любов цікавій групі рослинного світу – мохоподібним. Як згадують колеги вченого, він надзвичайно любив працювати в гербарії, визначаючи печіночники та сфагнові мохи, яким надавав перевагу. Д.К. Зеров був не тільки засновником бріологічного гербарію Інституту ботаніки, а й все своє життя поповнював його, перебуваючи у численних експедиціях як в Україні, так і за її межами. Особливу гордість у нас, полтавчан, викликає перегляд зразків мохоподібних, зібраних Дмитром Костьовичем в околицях м. Полтави, м. Зінькова та низці населених пунктів Зіньківського району. Вчений не забував про свою малу Батьківщину, відвідував своє родинне батьківське гніздо, вивчав бріофлору своєї місцевості. Його наукові надбання та роздуми, гербарні збори гепатікофлори та сфагнових мохів лягли в основу цінної і дотепер монографії «Флора печіночних і сфагнових мохів України», яка побачила світ у 1964 році. Мабуть немає в Україні бріолога, для якого б ця монографія вченого не була настільною книгою при дослідженні печіночників і сфагнів.

«Людина живе доти, доки її пам'ятають». Мабуть ще можна до цих слів додати і те, що доки використовують її праці та є її учні. Д.К. Зеров мав своїх учнів, які залишили свій вагомий вклад у бріологію України, та й не тільки. Його учні – відомі бріологи: доктор біологічних наук Ганна Федорівна Бачуріна, кандидат біологічних наук Лариса Яківна Партика (Україна), доктор біологічних наук Геннадій Федосійович Риковський

(Білорусія), доктор біологічних наук Бобохон Бобороджабов (Таджикістан), а також кандидати біологічних наук Н.О. Щекіна, С.В. Мельник, А.Й. Рошаль.

Значну увагу приділяв Дмитро Костьович Зеров видавничій діяльності. Він був головним редактором Українського ботанічного журналу, фундаментальних монографій «Флора України», «Визначник грибів України». Понад 20 років Д.К. Зеров очолював Українське ботанічне товариство.

Сьогодні світла пам'ять про видатного вченого, ботаніка, бріолога зберігається і на його малій Батьківщині, у м. Зіньків Полтавської області. Зберігся будинок, де проживала сім'я Зерових, приміщення початкової школи, одна з вулиць міста носить ім'я братів Зерових, є експозиція у краєзнавчому музеї.

С.В. Гапон